

НОВІТНЯ ІСТОРІЯ

УДК 342.7(44):314.15(=162.1)«1919/1939»
ББК 67.9(4ФРА)300.322-1

Леся Купин

Вплив законодавства Франції на польську еміграцію (1919 – 1939 рр.)

Французьке законодавство справило значний вплив на інтенсивність та масштаби польської еміграції впродовж міжвоєнного двадцятиліття. Значною мірою воно залежало від економічної кон'юнктури в країні. В часі світової економічної кризи, прийняті у Франції закони були спрямовані на обмеження імміграційного потоку. Вони стали підставою для масових депортаційних акцій, що крайньо негативно позначилося на долі десятків тисяч заробітчан.

Ключові слова: еміграція, законодавство, поляки, депортація, статистика.

Для Франції міжвоєнного двадцятиліття характерним явищем була імміграція. В першу чергу, вона викликана потребою у закордонній робочій силі, в результаті величезних людських і матеріальних втрат під час Першої світової війни (1315 тис. осіб було вбито, серед них 27 % чоловіків від 18 до 27 років, 2,8 млн поранено, 0,5 млн хворих, 600 тис. калік)¹. Матеріальні збитки країни (зруйновано 790 тис. будинків, 22900 фабрик, 4800 км залізничних колій, 58 тис. км шосейних доріг, 1 тис. км каналів), спричинені війною, становили 35 млрд золотих франків². Окрім цього, для Франції 1918–1939 рр. характерний надзвичайно низький натураль-

© Купин Л., 2011

Купин Леся Ярославівна - аспірантка кафедри нової та новітньої історії зарубіжних країн Львівського національного університету імені Івана Франка.

ний приріст, за яким вона посідала одне з останніх місць у Європі³. Поляки становили чи не найбільший відсоток серед усіх іммігрантів, що прибували у Францію. В окремі відрізки часу кількість польських робітників, зайнятих у французькій промисловості та сільському господарстві, перевищувала 600 тис. осіб. Така ситуація привернула увагу як вітчизняних, так і зарубіжних дослідників, які ґрунтовно висвітлили французьке імміграційне законодавство, соціально-побутові умови іммігрантів, статистику еміграційного руху. Серед них можна виокремити праці Степана Качараби, Яна Розвадовського, Анджея Пачковського, Едварда Колодзєя, Джанін Понті та інших⁴. Проте, поза їхньою увагою виявилася ціла низка аспектів, зокрема вплив французького законодавства на масштаби та інтенсивність еміграції поляків у розглядуваний період.

Польська імміграція у Франції міжвоєнного двадцятиліття не була новим явищем. Згідно статистичних даних 1911 р. з майже 40 млн. населення цієї країни 1,1 млн. становили поляки, з яких 59% були заробітчанами⁵. Напередодні Першої світової війни тут існували три імміграційні відомства: Сільськогосподарська федерація Північно-Західної Франції, Профспілка французьких сільськогосподарських робітників та Національне об'єднання опіки сільськогосподарських робітників⁶. Вони тісно співпрацювали з Крайовим бюро посередництва праці в Галичині і полагоджували суперечки щодо умов працевлаштування іноземних робітників. З їхньої ініціативи створено Французьку асоціацію боротьби з безробіття⁷. Однак, довоєнна польська імміграція у Франції перебувала поза правовим полем, що суттєво впливало на організацію опіки над емігрантами⁸. Тому, після закінчення Першої світової війни виникла гостра потреба у правовому врегулюванні імміграційного питання між Польщею та Францією. Ця проблема стала предметом обговорення на польсько-французькій конференції, що проходила в Парижі 18 березня 1919 р. На ній прийнято наступні ухвали: 1) налагодити співпрацю між польським та французьким міністерствами закордонних справ щодо вербування, реєстрації та транспортування емігрантів; 2) розробити компромісний для обох сторін контракт праці; 3) залучити французьких військових до організації

перевезення емігрантів через Австрію та Швейцарію, замість дороги через Німеччину чи Гданськ⁹. Вказані рекомендації стали основою польсько-французької конвенції “Про еміграцію та імміграцію”, підписаної у Варшаві 3 вересня 1919 р.¹⁰. Цей надзвичайно розлогий документ визначив польсько-французькі відносини в галузі еміграції на весь міжвоєнний період. Його основу становила засада свободи еміграції та імміграції. Однак вона (свобода. – *Л.К.*) могла бути обмежена, “якщо економічна ситуація однієї з країн цього вимагала”¹¹. Загалом конвенція передбачала: 1) колективне контрактування робітників за кошти підприємств іншої країни при дотриманні положень цієї конвенції; 2) робітники-іммігранти, за однакової праці, отримують таку ж винагороду, як і місцеві робітники тієї категорії; 3) не вимагатиметься жодних спеціальних дозволів від робітників або їхніх родин, які виїжджають індивідуально з однієї країни до іншої з метою пошуку праці; 4) в кожній з обох країн існуюча влада забезпечує опіку над робітниками і стежить за дотриманням щодо них законодавства, діючого на її території; 5) уряд країни, де перебувають роботодавці, зберігає за собою право визначати місцевості, до яких будуть спрямовані робітники; 6) уряди обох країн за взаємної згоди встановлюють кількість і категорії робітників, котрі підлягають колективному контрактуванню; 7) контрактуванням робітників у Польщі займатимуться лише Державні управління посередництва праці і опіки над емігрантами, у Франції – Державні управління посередництва праці; 8) законтрактовані робітники перед виїздом підлягатимуть кваліфікації офіційною місією уряду, на території якого будуть працевлаштовані¹².

Зважаючи на положення конвенції французьке міністерство праці у вересні 1919 р. прийняло “Програму мінімум для іноземних робітників”¹³. У ній наголошувалося, що усі робітники незалежно від громадянства, могли працевлаштовуватись у будь-якому департаменті країни, ставати членами робітничих об’єднань, які стежили за дотриманням контрактів праці і протидіяли депортації”¹⁴. Такі заходи французького уряду спричинилися до швидкого зро-

стання польського імміграційного потоку в країну. Якщо у 1919 р. кількість польських заробітчан у Франції становила 804 особи¹⁵, то 1920 р. – 13389 осіб¹⁶.

Що стосується професійного складу іммігрантів, “[...] то з Польщі до Франції емігрували переважно робітники без кваліфікації. Такий робітник отримував за 8-год. робочий день 12 франків. Тоді як кваліфіковані робітники – 14 франків”¹⁷. Щодо осередків польських іммігрантів у цій країні, то вони здебільшого працювали на півночі (департамент Па-де-Кале), в Ельзасі та Лотарингії, в Центральній Франції (департаменти Луари і Сони), а також у південних департаментах Авейрон і Тарн¹⁸.

Попри урядовий контроль, польські емігранти у Францію на початку 1920-их рр. зазнавали численних поневірянь. З цього приводу у спогадах заробітчанина Марціна Бугеля зазначалось, що емігрантів “вантажили” у вагони для перевезення худоби і перевозили у м. Туль, де зосереджувалась основна частина переселенців, котрих згодом відправляли за місцем призначення¹⁹. “Розмістили нас в кошарах, які залишились після війни. Було там дуже брудно і холодно. А коли хто захворів, то лікувався самотужки, бо на послуги табірному лікарю не вистарчало коштів”²⁰, – вказується у спогадах емігрантів. Однак, на цьому злиденне становище польських емігрантів не закінчувалося, оскільки лише через рік виснажливої праці та підтвердження професійної придатності, можна було отримати дозвіл від префекта поліції на зміну місця роботи²¹. До цього необхідно додати, що польські заробітчани не могли ставати членами французьких профспілок, оскільки закон 1884 р. надав право членства лише громадянам Франції.

Попри декларовану опіку над польською еміграцією з боку французьких роботодавців її суспільно-культурне життя було вкрай незадовільним. Особливо наочно це виявилось у галузі шкільництва. Ця проблема стала предметом обговорення на польсько-французькій конференції, що відбулась в Парижі на початку квітня 1924 р.²² На ній зазначалось, що з 16 тис. дітей польських емігрантів лише 2 тис. вивчали у школі рідну мову²³. “Навчання дітям вдавалось доволі легко. Однак часто, – за свідченням одного з емігрантів, – дочка поверталась додому

заплакана, а деколи й побита. Діти її били або кидали каміння через те, що вона не знала французької мови і відповідала їм або по-німецьки, або по-польськи. Її називали “спичастою гелмою”, через вигляд шапки, які носили офіцери Вермахту у Першій світовій війні. Зрозуміло, що французький народ зазнав чимало лиха від німецьких військ. Однак, ми не розуміли, чому повинні за це відповідати”²⁴. На заключному засіданні цієї конференції прийнято рішення про обов’язкове навчання дітей польських іммігрантів та підтримку місцевими роботодавцями курсів польської мови у початкових школах²⁵.

Ситуація з польською імміграцією у Франції викликала жваве обговорення у польській пресі і цілком виправдану реакцію у польських урядових колах. Як наслідок, міністерство праці і суспільної опіки Польщі звернулось за поясненнями до консула в Парижі²⁶. Однак, за словами останнього, становище польських заробітчан було задовільне, про що свідчила еміграція їхніх родин²⁷.

Попри усе вказане вище еміграційний потік із Польщі у французькому напрямі продовжував наростати. За інформацією польської преси, тільки у червні 1921 р. з Польщі у Францію емігрували 44 тис. робітників (з них 25 тис. чоловіків, 10 тис. жінок та 9 тис. дітей)²⁸. У 1922 р. кількість емігрантів становило 120 тис. осіб, а разом з родинами близько 300 – 400 тис. осіб²⁹. У 1923 р. міністерство закордонних справ Польщі зареєструвало 70895 осіб, які емігрували до Франції³⁰. Такий перебіг еміграційного руху викликав занепокоєння французького уряду, який прийняв рішення про посилення контролю над іноземцями³¹. За інформацією газети “Le journal”, кожний іммігрант після в’їзду до країни був зобов’язаний впродовж двох тижнів зареєструватися у префектурі поліції (раніше впродовж двох місяців)³². В числі необхідних документів для імміграції були: закордонний паспорт, контракт праці, довідка про реєстрацію у МЗС Польщі, витяг з книги прибутків (запроваджена 1924 р.), ідентифікаційна карта³³. Такі заходи французької влади спричинилися до різкого зменшення масштабів польської імміграції. Згідно із статистичними даними, 1924 р. у Францію емігрувало 48 912 поляків³³.

Зміни у ставленні французької влади до польської імміграції зумовили проведення чергової польсько-французької конференції, яка відбувалась у Варшаві на початку 1925 р. На ній делегати обох сторін висловлювали свої пропозиції щодо індивідуальних умов вербування шахтарів, промислових та сільськогосподарських робітників³⁵. Принциповою вимогою з боку французької делегації було зменшення терміну контракту з 12 до 9 місяців, а також те, що робітники могли прибути у Францію власним коштом³⁶. Загалом, ухвали конференції спричинили дальше зменшення кількісних показників польської еміграції, яка у 1925 р. становила 36373 особи³⁷. Ситуація ще більш ускладнилася 1926 р., коли значно зросло безробіття у французькій промисловості³⁸. Що стосується сільського господарства, то воно і надалі відчувало нестачу робочої сили. За таких обставин сюди можна було працевлаштовувати частину безробітних. Однак, на заваді цьому були польські іммігранти, які становили переважаючий контингент сільськогосподарських робітників. Як наслідок, французький уряд вдався до депортацій іноземних робітників³⁹. Впродовж 1927 р. депортовано із Франції 20286 польських заробітчан⁴⁰.

Промислова криза у Франції спричинилася до зміни структури польської еміграції. Якщо впродовж 1919 – 1926 рр. сюди емігрували промислові робітники, то з 1926 р. імміграція була переважно сільськогосподарською⁴¹. З огляду на це, чисельність іммігрантів стала залежати від сезону та місяця. Наприклад у 1926 р. їх кількість в січні становила 3295 осіб, в лютому – 2934, березні – 7169, квітні – 7936, травні – 8054, червні – 10173 особи⁴². “Gazeta Warszawska” повідомляла, що “[...] сезонні емігранти привозили з Франції не тільки заощадження, але й звички пиячити та грати у карти”⁴³. “У копальні Па-де-Кале не було такого шахтаря, який би не любив випивати. Якщо французи зазвичай випивали півлітра вина, то поляки – 0, 25 літра горілки. Це дуже дивувало навіть тих французів, які зловживали спиртним. З цього часу з’явилося прислів’я: “П’яний, як поляк”⁴⁴, – вказувалося у ній.

Що стосувалось умов в’їзду на територію Франції, то з 1927 р. жоден іноземець не міг прибути сюди з метою пошуку заробітків, якщо не уклав робітничого контракту затвердженого

французьким міністерством праці⁴⁵. Члени родин, які прагнули емігрувати до своїх родичів повинні були пред'явити документи про родинні зв'язки (свідоцтво одруження, метрику народження дитини, тощо), а також письмові підтвердження родичів, про їхній матеріальний стан (довідка завірена комісаром поліції чи префектом)⁴⁶. Однак, подібного чину заходи суттєво не впливали на еміграційний потік з Польщі. На засідання польсько-французької комісії у справах еміграції та імміграції, що відбулося на початку 1930 р. було ухвалено, що кількість заробітчан з Польщі впродовж вказаного року становитиме 61500 осіб⁴⁷. Не враховувались члени родин емігрантів та особи, які отримали персональні запрошення. Як наслідок емігрувало приблизно 100 тис. осіб. Загалом станом на 1930 р. у Франції перебувало 700 тис. поляків⁴⁸.

Імміграційна кон'юнктура Франції значно змінилася, коли економіка країни вступила у фазу кризи. У червні 1931 р. відбулось засідання французько-польської еміграційної комісії для визначення максимальної кількості поляків, котрі могли отримати дозвіл на еміграцію. Затверджена кількість не повинна була перевищувати 36 тис. робітників, де 30 тис. з них мали працювати у сільському господарстві, 4 тис – у шахтах, 2 тис – у промисловості⁴⁹. Зазначалось, що внаслідок економічної кризи їхня кількість в 1931 р. становитиме 60% від усіх поляків, котрі емігрували попереднього року⁵⁰.

У листопаді 1931 р. парламент Франції прийняв закон про тимчасове обмеження польської імміграції. Згідно з ним кількість зайнятих поляків в економіці країни не повинна була перевищувати 10% від усіх робітників⁵¹. Такі заходи найбільше вплинули на польських іммігрантів, що працювали у сільському господарстві⁵². Окрім цього, у грудні 1931 р. прийнято закон про охорону місцевих робітників перед іноземцями, як поправку до попереднього нормативного акту. Згідно з ним першочергове право працевлаштування мали: 1) політичні біженці, перш за все російські та італійські; 2) комбатанти Першої світової війни в арміях Антанти; 3) іноземні робітники, одружені з французькими; 4) іноземці, котрі зазнали виробничого травматизму⁵³. Щодо інших категорій, то право на імміграцію отримали лише ті особи,

котрі мали персональні запрошення від найближчих родичів, але без права пошуку роботи із застереженням депортації; ті хто отримали персональні запрошення від французьких роботодавців (завірені польським консульством у Франції); сільськогосподарські робітники в обмеженій кількості⁵⁴.

Черговим кроком з боку французького парламенту щодо обмеження імміграції, був закон від 10 серпня 1932 р. Він включав принцип національної переваги при працевлаштуванні, заборону для іноземців змінювати професії. Його наслідком стали масові депортації іноземців. За інформацією польського міністерства праці та суспільної опіки впродовж 1932 р. з Франції депортовано 300 тис. безробітних іноземців (з них 25126 були громадянами Польщі)⁵⁵. Усе це в сукупності привело до відчутного зниження масштабів польської еміграції у 1932 р., коли до Франції емігрувало лише 8133 особи⁵⁶.

У часи економічної кризи французьке міністерство сільського господарства вело переговори з польським урядом про еміграцію сезонних робітників⁵⁷. Згідно з досягнутими домовленостями сезонна еміграція не повинна була тривати більше як півроку. Окрім цього, робітники самі оплачували подорож додому⁵⁸. Незважаючи на вказані положення, польська еміграція у Францію у 1933 р. дещо зросла порівняно із попереднім роком і становила 11427 осіб.

Незважаючи на постійні депортації, Франція впродовж 30-х років продовжувала залишатись країною, куди плинула найчисельніша еміграційна хвиля поляків. Згідно інформації Головного статистичного управління Польщі, на початку 1934 р. з країни емігрувало 8507 осіб, з яких до Франції – 2979 осіб⁵⁹.

Впродовж 1935 р. французьке міністерство праці опрацювало 52 нових декрети, що мали вплинути на зниження відсотка іноземних робітників у промисловості⁶⁰. При цьому, “недоторканими” залишались положення щодо політичних іммігрантів, які не підлягали депортації⁶¹. З ініціативи прем'єр-міністра П'єра Лаваля посилилась урядова критика польських заробітчан. “Не було і дня аби французька преса не повідомляла про “злочини” поляків”⁶², – зазначається у спогадах емігрантів. Причиною таких заходів був постійний

відтік французьких грошей за кордон (у Франції було 600 тис польських емігрантів, які щомісяця надсилали родинам матеріальну допомогу)⁶³. В результаті цього у 1935 р. зафіксовано один з найнижчих показників польської еміграції у Францію, який становив лише 1360 осіб⁶⁴.

На початку 1936 р. французька економіка почала виходити з кризи, що позитивно позначилося на імміграційній кон'юнктурі (лише з Польщі сюди емігрувало 8373 особи). У 1936 р., після приходу до влади уряду Народного фронту, частково припинились депортації, сільськогосподарським робітникам дозволено змінювати місця праці, запроваджено 40-годинний робочий тиждень, платні відпустки, збільшено пенсійні виплати⁶⁵. Однак, що стосується поляків, то навіть ті з них, котрі пропрацювали у Франції 6 – 9 років, могли бути депортовані, тоді як італійці та бельгійці із 5 річним стажем роботи отримували дозвіл на працевлаштування згідно закону⁶⁶. Позитивним явищем в еміграційному русі у 1937 р. була ініціатива МЗС Польщі про створення осадницької спілки на території Франції з основним капіталом 2 млн. франків⁶⁷. Вона прагнула організувати переселення якомога більшої частини сільськогосподарських робітників із Польщі. Незважаючи на те, що кількість польських іммігрантів у Франції вже не сягнула передкризового рівня, в 1937 р. сюди емігрувало 33026 осіб⁶⁸.

2 травня 1938 р. новий уряд Франції видав декрет про посилення поліцейського контролю за іммігрантами, який зобов'язував їх реєструватися при зміні місця проживання⁶⁹. У зв'язку з цим, 30 жовтня 1938 р. набрало чинності розпорядження міністра внутрішніх справ Польщі щодо запровадження одноразового контролю польських закордонних паспортів перед виїздом та в'їздом до країни⁷⁰.

У 1938р. міністр внутрішніх справ Франції А. Сарро підписав два декрети, що стосувались іноземців: 1) про посилення нагляду і контролю над іммігрантами та створення спеціальної жандармерії кількістю 1500 осіб для охорони кордонів; 2) про підвищення плати за отримання ідентифікаційної картки з 260 до 400 франків для забезпечених роботою іммігрантів та з 65 до 100 франків для незабезпечених⁷¹.

Цього ж року було прийнято ще кілька нормативних актів, спрямованих проти іммігрантів. У одному з них наголошувалося, що навіть натуралізовані іноземці, котрі становили “небезпеку” для Франції, могли бути позбавлені громадянства. Що стосується іноземців, які були депортовані і нелегально повернуться у Францію, то їм загрожувало ув’язнення від 6 місяців до 3 років⁷². Посилений контроль над іммігрантами у Франції одразу вплинув на загальну кількість польської еміграції, яка у 1938 р. становила 20481 особу, що на 13 тис. менше ніж попереднього року⁷³.

Загалом, французьке законодавство справило значний вплив на інтенсивність та масштаби польської еміграції впродовж міжвоєнного двадцятиліття. Однак воно значною мірою залежало від економічної кон’юнктури в країні. Як наслідок, у період світової економічної кризи прийняті у Франції закони були спрямовані на обмеження імміграційного потоку. Вони стали підставою для масових депортаційних акцій, що крайньо негативно позначилося на долі десятків тисяч заробітчан.

Примітки:

¹ *Smerek M.* Sprawa obywatelstwa wychodźstwa polskiego we Francji / M. Smerek // Kwartalnik Instytutu naukowego do badań emigracji i kolonizacji (Warszawa). 1929. T. 1. – S. 286.

² *Прицкер Д. А.* Жорж Клемансо. Политическая биография / Д. А. Прицкер М.: Мысль, 1983. – 235 с.

³ *Bettelheim Ch.* Ekonomia Francji (1919–1945) / Ch. Bettelheim. Warszawa, 1955. S. 21.

⁴ *Качараба С.* Еміграція з Західної України (1919 – 1939). Львів, 2003; *Rozwadowski J.* Emigracja polska we Francji. Europejski ruch wychodźczy. Warszawa, 1927; *Paczkowski A.* Prasa i społeczność polska we Franji w 1920 – 1940. Warszawa: Ossolineum, 1979; *Kołodziej E.* Wychodźstwo zarobkowe z Polski 1919 – 1939. Warszawa: Książka i Wiedza, 1982; *Ponty J.* Polonais méconnus: Histoire des travailleurs immigrés en France dans l’entre-deux-guerres. Paris: Publications de la Sorbonne, 2005. http://books.google.com/books?id=rPSF1ag_338C&pg=PA86&dq=Ponty+J.+Polonais.

⁵ Gazeta Polska (Warszawa). 24 sierpnia. 1919.

⁶ Ibid.

⁷ Ibid.

⁸ Ibid. 9 grudnia. 1919.

⁹ Gazeta Warszawska (Warszawa). 10 kwietnia. 1919.

¹⁰ *Danielewicz J.* Francja i odradzające się Państwo Polskie (1914–1925) // Polska – Francja. Dziesięć wieków związków politycznych, kulturalnych i gospodarczych. Warszawa, 1983. S.371.

¹¹ *Janowska H.* Polska emigracja zarobkowa we Francji (1919–1939). S.61.

¹² Dz.U RP. 1920. №.41. Poz.246.

¹³ «Programme minimum. Pour les ouvriers étrangers», 14e congrès CGT Lyon 15-21 sept. 1919. <http://translate.google.ru/translate?hl2Fentrguer.html>

¹⁴ Ibid.

¹⁵ AAN. MSZ. Sygn. 9889.

¹⁶ Ibid.

¹⁷ Gazeta Warszawska. 2 grudnia. 1919.

¹⁸ Ibid. 4 kwietnia. 1922.

¹⁹ Pamiętniki emigrantów. Warszawa, 1969. - S. 27.

²⁰ Ibid.

²¹ Ibid.

²² Gazeta Warszawska. 3 kwietnia. 1924.

²³ Ibid. 1 grudnia. 1923.

²⁴ Pamiętniki emigrantów. - S.28.

²⁵ Gazeta Warszawska. 18 kwietnia. 1924.

²⁶ Ibid. 12 lutego. 1920

²⁷ Ibid.

²⁸ Gazeta Warszawska. 24 marca. 1922.

²⁹ Ibid. 21 marca. 1923.

³⁰ AAN, MSZ. Sygn. 9889.

³¹ Gazeta Warszawska. 8 października. 1924.

³² Ibid. 4 listopada. 1924.

³³ *Ponty J.* Polonais méconnus: Histoire des travailleurs immigrés en France dans l'entre-deux-guerres. Paris: Publications de la Sorbonne, 2005. S. 105-106.

³⁴ AAN, MSZ. Sygn. 9889.

³⁵ Prawo o emigracji w Polsce. Warszawa, 1929. - S.291.

- ³⁶ Gazeta Warszawska. 7 stycznia. 1925.
- ³⁷ AAN, MSZ. Sygn. 9889.
- ³⁸ Ibid.
- ³⁹ Ibid.
- ⁴⁰ Ibid.
- ⁴¹ *Paczkowski A.* Prasa i społeczność polska we Franji w 1920 – 1940. - S. 17.
- ⁴² Ibid.
- ⁴³ Gazeta Warszawska. 2 grudnia. 1919.
- ⁴⁴ Pamiętniki emigrantów. - S. 31 – 32.
- ⁴⁵ Ibid. - S.412.
- ⁴⁶ Ibid. - S.413.
- ⁴⁷ Gazeta Warszawska. 17 stycznia. 1930.
- ⁴⁸ Ibid.
- ⁴⁹ Gazeta Polska. 19 czerwca. 1931.
- ⁵⁰ Ibid.
- ⁵¹ Ibid. 16 listopada. 1931.
- ⁵² Ibid. 23 grudnia. 1931.
- ⁵³ Діло. 27 грудня. 1931
- ⁵⁴ Gazeta Polska. 22 maja. 1931.
- ⁵⁵ Ibid.
- ⁵⁶ AAN, MSZ. Sygn. 9886.
- ⁵⁷ Ibid. Sygn. 9580.
- ⁵⁸ Ibid.
- ⁵⁹ Gazeta Warszawska. 1 lipca. 1934.
- ⁶⁰ Gazeta Polska. 28 lipca. 1935.
- ⁶¹ Gazeta Warszawska. 20 lutego. 1935.
- ⁶² Pamiętniki emigrantów. - S. 84.
- ⁶³ Ibid.
- ⁶⁴ AAN, MSZ. Sygn. 9886.
- ⁶⁵ *Kacparaба С.* Еміграція з Західної України (1919 – 1939). - С. 345.
- ⁶⁶ Gazeta Polska. 9 stycznia. 1936.
- ⁶⁷ *Kacparaба С.* Еміграція з Західної України (1919 – 1939). - С. 345.
- ⁶⁸ AAN, MSZ. Sygn. 9886.
- ⁶⁹ *Kołodziej E.* Wychodźstwo zarobkowe z Polski 1919 – 1939. - S. 225.

⁷⁰ Gazeta Polska. 31 października. 1938.

⁷¹ Ibid. 14 listopada. 1938.

⁷² Ibid. 16 listopada. 1938.

⁷³ AAN, MSZ. Sygn. 9886.

Lesya Kupyn

**The influence of the legislation of France
on Polish emigration (1919-1939)**

The legislation of France influenced greatly open the intensity and range of Polish emigration throughout interwar twenties. It strongly depended on economic state of affairs in the country. During the world economic crisis, the laws adopted in France were directed into the measuring of emigrational stream. They became a motive of massive deportations, which influenced badly the fate of tens thousands of workers.

Key words: *emigration, legislation, Polish, deportation, statistics.*

Надійшла до редколегії 02.04.2011.